

LA MONUSCO: MARXARÀ O NO MARXARÀ?

Pensar la retirada o repensar el posicionament de la missió d'estabilització de les Nacions Unides a la RD Congo

Per Hubert Masomeko Nzanzu i Prosper Hamuli Birali

Durant el mes d'agost de 2022, Anthony Blinken, Secretari d'Estat dels Estats Units, va completar un periple per Àfrica que el va portar a Sud-Àfrica, RD Congo (RDC) i Ruanda. La RDC va estar força contenta d'aquesta visita, esperant d'obtenir la condemna de Ruanda com a agressor per l'ocupació del seu territori per part del grup armat M23. De fet, aquesta rebel·lió -els líders de la qual l'Alt Comissionat de les Nacions Unides, Navy Pillay, els acusa d'estar entre els autors de les pitjors violacions dels drets humans a la RDC i, fins i tot, a tot el món- va ressorgir al novembre de 2021, després d'acusar el president congolès de no respectar els acords de pau que van signar l'any 2013. Des de juny, ocupen tota la part del territori congolès situat al voltant de la duana de Bunagana, a la frontera amb Uganda, un aliat de dubtosa lleialtat cap a la RDC. Tanmateix, siguin quines siguin les preocupacions de l'emissari estatunidenc respecte a les tensions a l'Àfrica Central, la seva gira pretenia més aviat refredar l'intent d'hegemonia russa al continent africà, i no pas evitar el caos, gràcies al qual les multinacionals americanes s'aprofiten de minerals estratègics, com ara el coltan. El mateix propòsit que podia tenir la visita de personalitats importants a Bukavu. A començaments de juny de 2022, en què la parella reial belga va fer una visita de reconeixement al doctor Denis Mukwege, Premi Nobel de la Pau 2018, qui posteriorment rebria la de la comtessa de Wessex de Gran Bretanya a l'octubre de 2022. Segons la periodista Nadine FULA, en aquesta visita, concertada a petició de l'Oficina d'Afers Exteriors i Desenvolupament de la Commonwealth del Regne Unit, *"La comtessa de Wessex va estar acompanyada pel ministre d'Estat, Lord Ahmad de Wimbledon, representant especial del primer ministre per a la prevenció de la violència sexual en els conflictes, i l'ambaixadora Sophia Willts-King."*¹ No ens hem de fer il·lusions. El Congo no pot rebre la mateixa atenció que Ucraïna. Aquest interès té motivacions que no apareixien en els discursos oficials, que parlaven d'amistat i de suport a la preservació de la integritat territorial.

L'enviat nord-americà, en la roda de premsa celebrada durant la seva última etapa a Ruanda, mentre animava tots els països de la sub-regió a comprometre's a respectar estrictament les fronteres, no va donar la raó ni als congolesos ni als ruandesos, perquè, per a ell, el principi bàsic és que no hi hauria d'haver cap suport per part dels governs i de les forces armades a grups armats com el M23 i el FDLR.

Pel que fa a la població, a finals de juliol de 2022, diferents manifestants enfurismats van envair les instal·lacions de la MONUSCO a Goma, a Butembo i a Beni, al Kivu Nord. D'aquesta manera demostraven estar-ne farts de la inseguretat persistent que Mathias Gillman, el portaveu de les forces de l'ONU, posteriorment expulsat, qualifica d'endèmica un cop va reconèixer la incapacitat d'aquesta força, encomanada a 17 països que contribueixen amb homes i material per expulsar de les fronteres congoleses una rebel·lió que ve de fora. En aquest sentit, el Secretari General de l'ONU, António Guterres, ha reconegut que: *"les poblacions tenen el desig i la perspectiva que les forces de l'ONU puguin*

¹ Llegir <https://zoom-eco.net/a-la-une/rdc-la-comtesse-de-wessex-grande-bretagne-a-visite-lhopital-de-panzi-du-dr-denis-mukwege/> Consultat a Bukavu el 4/11/2022 a les 14.15h

vèncer els moviments que les ataquen i garantir-los la protecció. Però estem en una situació extremadament difícil. Mireu l'M23. L'M23 ha estat, com sabeu, el motiu d'aquestes darreres manifestacions, pel fet que les Nacions Unides no siguin capaces de vèncer l'M23. El cert és que l'M23 avui és un exèrcit modern amb equipaments pesants més avançats que els de la MONUSCO... i que venen d'arreu. No van néixer al bosc.”² A l'opinió pública congoleesa, aquest discurs a la cimera de l'ONU dona credibilitat al mite d'una rebel·lió M23, súper armada i invencible, contra un contingent internacional format per soldats de 17 nacions que produeixen i venen armes sofisticades. Quina alternativa queda a les víctimes congoleeses de la invasió d'un M23 "vingut d'algun lloc" de fora del país?

I d'altra part, per què anar lliurar-se a una missió internacional de manteniment de la pau que té el mandat de protegir la població congoleesa i els seus béns? De pas per l'Est del seu país, Behati Lukwebo, President del Senat, una institució nacional d'autoritat pressupostària a la RDC, va enviar un missatge als seus partidaris que van venir a donar-li la benvinguda, perquè prenguessin consciència de la escassa utilitat de la MONUSCO. Pensant-hi bé: *“Quan el President del Senat desembarca a Goma, arriba a Bukavu davant d'una multitud immensa dels seus partidaris i simpatitzants, i reclama obertament la sortida de la MONUSCO, demana als joves que es facin càrrec d'ells mateixos, fora dels espais de diàleg, de les converses disponibles entre la RDC i les Nacions Unides, aquest acte llença oli al foc, és contraproduent. El populisme, enmig de la febre electoral a la RDC, només alimenta la vaguetat i la confusió en una població víctima dels conflictes armats, que necessita solucions als problemes, solucions que durin”.*³

00. Manifestacions per a exigir la sortida immediata d'una missió de l'ONU

L'endemà d'aquesta crida del president del Senat es van propagar les manifestacions populars a Goma, Butembo, Kanyabanyonga i Kasindi, a la província de Kivu Nord, i a Uvira, a la província de Kivu Sud. El recompte oficial, comunicat per Patrick Muyaya, el portaveu del govern congolès, informa de 36 morts⁴, inclosos 4 cascs blaus de la MONUSCO.

En el seu comunicat oficial, Constant Ndimba Kongba, governador militar del Kivu Nord en estat de setge, parla del que va passar: *“després dels actes de saqueig, vandalisme, cruel destrucció i atacs a la propietat pública i privada provocats per manifestacions no autoritzades contra la MONUSCO, faig una crida a les poblacions de les ciutats de Goma, Butembo, Beni i altres pobles de la província de Kivu Nord, a la calma i a la moderació. Tot i que entenc el cansament, l'exasperació i el nivell de decepció de la població, considero intolerables i inacceptables els despropòsits registrats a tot arreu sobre el terreny, així com*

² Entrevista del Secretari General de l'ONU amb els periodistes de France 24 et RFI, consultada el 10.09.2022 a les 16h37 sobre [Antonio Guterres, Secretari General de l'ONU: «J'espère que la CPI va pouvoir enquêter sur Izioum» - Invité international \(rfi.fr\)](#)

³ Extracte de l'Anàlisi breu dels missatges de sol·licitud de sortida de la Monusco realitzada el 25/07/2022 i compartida en el mailing list de l'ONG Solidarité des Volontaires pour l'Humanité amb seu a Baraka al Kivu Sud. : ong_svh@yahoo.fr

⁴ Aquestes xifres van estar donades per una comissió especial que ha establert “un balanç provisional de 36 morts repartits així: 13 morts a Goma, 13 morts a Butembo dels quals 4 cascos blaus, 4 morts a Uvira, 3 morts a Kanyabaonga i 3 morts a Kasindi”, ha escrit el Ministre Patrick Muyaya, porta paraules del govern, segons el diari Le Figaro [RDC : 36 morts, nouveau bilan officiel des manifestations anti-ONU dans l'Est \(lefigaro.fr\)](#)

que hi hagi oportunistes que vulguin treure profit de les aigües mogudes i, en conseqüència, es produeixin pèrdues materials i de vides humanes, a més de ferits entre la població civil, els soldats, els agents de policia i també els cascs blaus. Davant d'aquesta situació tan preocupant i inquietant, que s'ha de controlar ràpidament, insto a la policia nacional congoleesa i a la resta de forces de seguretat a prendre totes les mesures necessàries per prohibir totes les manifestacions a la via pública, restablir l'ordre immediat i redreçar la situació.” Això vol dir que encara queda molt per fer perquè aquests ciutadans aprenguin a manifestar-se segons les normes, evitant els excessos de vandalisme i saqueig.

A les antenes de la ràdio OKAPI, de l'ONU, Bintou Keita, la comandant de la MONUSCO, pensa en el moment de la represa de les activitats: *“Dit això, davant l'hostilitat constant des de fa diverses setmanes i la continuació de les amenaces a les xarxes socials, crec que com a agent autoritzat de seguretat, és important anar amb compte a l'hora de tornar a les activitats; sabent que l'impacte de la situació que s'ha viscut ha estat traumàtic per a la població però també per a les persones que treballen dins de la MONUSCO. »*⁵

De fet, els morts, enterrats oficialment el 5 d'agost de 2022, estan registrats a les files de manifestants que van oblidar per un moment de pensar en l'objectiu principal de la seva acció: pressió per a més seguretat. Personalitats públiques i privades, com Dennis Mukwege, Premi Nobel de la Pau 2018, han fet servir els mitjans de comunicació i les xarxes socials per a denunciar actes contraproductius per a la pau a l'Est de la RDC.

Així doncs, es constata que, en lloc d'incriminar la MONUSCO, cal assenyalar que la complexitat de la situació de seguretat als Grans Llacs africans és deguda, principalment, al fet que: *“la regionalització comença primer en el nivell on es troben determinats grups transfronterers pels seus orígens. Aquí parlo de l'ADF (Forces Democràtiques Aliades), vinguts d'Uganda. Hi ha les FDLR (Forces Democràtiques per l'Alliberament de Ruanda), que està a Rutshuru, i que venen de Ruanda, els RED-Tabara i les FNL (Forces Nacionals d'Alliberament) que estan més al sud, cap a la província de Kivu Sud, que són de Burundi. Evidentment aquesta presència de grups d'origen estranger en sòl congolès i de col·lectius que, en general, es diuen hostils al seu país d'origen fa que augmentin les tensions entre els diferents estats d'on provenen aquests grups. »*⁶

Per entendre millor el jou en què es troba la MONUSCO, cal recordar que el manteniment de la pau per part de les Nacions Unides és avui habitualment reconegut i acceptat com a part indispensable de la resposta de la comunitat internacional davant les amenaces contra la pau i la seguretat internacionals. Així mateix, la interdependència entre els estats, en un entorn marcat per la internacionalització dels riscos i les amenaces per a la pau i la seguretat mundials, justifica la integració del manteniment de la pau com a element cardinal de la política exterior de determinats països. Com a resultat, les operacions de manteniment de la

⁵ [Manifestacions anti-MONUSCO : Bintou Keita reconforta el personal de la missió de l'ONU a Beni | Radio Okapi](#) , consultat el 30/08/2022 a les 9:38h

⁶ Comentari de Sematumba Onesphore de International Crisis Group extracte de la seva intervenció a YouTube [\(285\) Tensions a la regió dels Grands-Lacs | Turmoil in the Great Lakes - YouTube](#) Llegit l' 11/08/2022 a les 13:10h

pau constitueixen un instrument de regulació dels conflictes internacionals i de gestió de les crisis en l'escena internacional.

En el cas concret de la inseguretat a la RDC, recórrer a la MONUSCO quin aspecte del problema soluciona? Durant el mes d'octubre de 2022, després d'un tràgic error a Goma on, durant una operació de recaptació forçosa d'impostos, un policia va ferir mortalment un contribuent, el govern va voler calmar la població cridant a la possible organització d'una taula rodona sobre la situació de la seguretat a l'est de la RD Congo, el novembre de 2022. El periodista Raymond Okeseleke publica a Internet: *"El president Félix-Antoine Tshisekedi Tshilombo ja havia liderat el 4 de maig a Kinshasa una reunió per avaluar l'estat de setge, establert des del 6 de maig de 2021, a les províncies de Kivu Nord i Ituri. En aquesta ocasió, va anunciar "la propera celebració d'una taula rodona per decidir el futur d'aquest règim excepcional".*"⁷

Quan el discurs oficial el posem avui damunt la taula, és per parlar d'una taula rodona que serà una trobada per a la requalificació de l'estat de setge. És això el que volen els ciutadans que no havien estat consultats per decretar aquest "règim excepcional" de quinze dies renovables, però que ja ha sobrepassat un any? Quina és l'eficàcia d'aquesta mesura en tota l'extensió del territori de Rutshuru sota control de la rebel·lió de l'M23? La instauració de l'estat de setge era la resposta del govern a la persistència de la inseguretat a les províncies de Kivu Nord i Ituri. Erradicar la inseguretat seria, aleshores, un argument de campanya per les eleccions previstes el 2023. O mentre les autoritats de l'estat de setge es dedicaven a perseguir els manifestants, detenir els diputats que gosaven pronunciar la més mínima crítica, crear i fer pagar uns impostos sense cap control⁸ i construir aquí i allà algun que altre monument, els agressors compraven armes, van reclutaven tropes, buscaven oficials civils i militars⁹ per corrompre, per, finalment, conquerir i ocupar sòlidament la part de territori congolès al voltant de Bunagana.

Els que parlen de l'estat de setge com una mala resposta a un problema real expliquen aquest fracàs per la irrellevància de la solució en relació a les causes del problema. *"La inseguretat arreu té com a causa la recerca de quatre coses: 1. Terra 2. Identitat 3. Recursos minerals 4. Poder"*, insisteix Placide Kambere Nzilambe, secretari tècnic de la Societat Civil del Kivu Nord al micròfon de Radio Pole FM a Goma. Si la taula rodona buscarà respostes a això, aleshores tindrà èxit, sempre que escolti la població per *"tenir un bon mapa dels participants de les forces socials i polítiques que s'han d'associar als membres de la Comissió de "Defensa i Seguretat" de l'Assemblea Nacional per evitar trobar-se amb els "xerraires polítics de sempre", així com els "pseudo experts prefabricats" que parlen en nom d'una població camperola que sap dir realment de què pateix"*, segons explica Suzanne Kisuki, activista del Moviment Ciutadà Véranda Mutsanga entrevistada per una investigadora de l'ONG *Action pour la Paix et la Concorde*, APC. Al cap i a la fi, Taula Rodona o no o sigui quina

⁷ [Digitalcongo.net | Nord-Kivu et Ituri : une requalification de l'état de siège envisagée lors d'une table ronde en novembre](https://digitalcongo.net/nord-kivu-et-ituri-une-requalification-de-l-etat-de-siege-envisagee-lors-d-une-table-ronde-en-novembre) Consultat el 14/10/2022 a les 9:48h

⁸ El parlament provincial, que s'encarrega de controlar l'acció del govern provincial, està suspès.

⁹ En una entrevista a France 24 i a RFI, Felix Tshisekedi, President de la RDC declara: "La detenció del general Yav es va produir mentre jo estava aquí a l'estranger. Crec d'entendre que se'l va acusar per part d'alguns dels seus companys d'haver-los contactat en nom de Ruanda per tal que marxini i deixin que l'M23 passi fàcilment i agafi la ciutat de Goma". [RDC : le général Philémon Yav accusé de vouloir faciliter au M23 la prise de Goma | Radio Okapi](https://www.rfi.fr/fr/actualites/20221017-rdc-le-generel-philémon-yav-accusé-de-vouloir-faciliter-au-m23-la-prise-de-goma) Consultat el 17/10/2022 a les 6:05h.

sigui la solució adoptada, tal com afirma el Secretari Tècnic de Societat Civil, *"l'expert del patiment és qui pateix"*.

Amb la progressió de les conquestes territorials de la rebel·lió de l'M23 més enllà de Bunagana, per ocupar un territori tant gran com la meitat de Ruanda, els diàlegs i les negociacions ja no estan en primer pla. En el seu discurs a la Nació el dijous 3 de novembre de 2022, el president de la RDC, que ja no té fe en la diplomàcia, després de desenes de viatges per buscar aliances a l'estranger, fa una crida als joves per formar una mena de grups d'autodefensa. *"Com a resposta a la forta demanda dels joves, els convido a organitzar-se en grups d'autodefensa per a donar suport, acompanyar i recolzar les nostres forces de defensa, en el compliment de la seva noble missió"*¹⁰, ha dit. Això no li impedeix afegir: *"A més, tot renovant la meua crida als nostres joves, que tenen la vocació d'enrolar-se massivament a les nostres Forces Armades, reitero la instrucció feta al Cap de l'Estat Major, perquè acceleri amb aquesta finalitat l'establiment de centres d'enrolament a les vint-i-sis províncies del nostre país."*¹¹

01. Les tensions al voltant de la presència de les forces de pau de l'ONU poden portar a la retirada de les missions de les Nacions Unides a l'Àfrica?

Cap operació de l'ONU al món té com a objectiu substituir l'estat i assumir la responsabilitat de l'estat davant la població. El principi és que l'establiment d'una missió de l'ONU en un estat va precedir pel consentiment de l'estat amfitrió. L'acceptació de la presència de l'operació de manteniment de la pau per part dels estats, amb tota la seva sobirania, en principi atorga a la missió la llibertat d'acció necessària.¹²

Aquest principi de consentiment va acompanyat sobre el terreny per la complementarietat. Encara que la missió sigui el manteniment de la pau, l'estat amfitrió continua sent l'únic encarregat i responsable de la seva seguretat i de la dels seus ciutadans. Qualsevol reivindicació de pau haurà de ser dirigida decididament pel govern de l'estat amfitrió.

Finalment, com ha conclòs¹³ l'ONG Solidaritat de Voluntaris per la Humanitat, amb seu a Baraka, al Kivu Sud: *"Hi ha un greu dèficit de comunicació. Les qüestions principals no es gestionen amb ràbia ni publicitat, sinó amb serenitat. La RDC i l'ONU haurien d'afavorir un marc de diàleg constructiu, perquè qualsevol rellicada en la comunicació dels polítics, dels responsables de les institucions té un ampli ressò a les províncies, als territoris i pot conduir a una violència excessiva i inútil..."*

Quant a això, cal acceptar l'evidència: la MONUSCO no és el soci militar ideal per expulsar els rebels per la força. De manera més general, segons el mateix secretari general de l'ONU, António Guterres, *"tots els països tenen preocupacions. S'han de portar bé perquè pensar que una força de manteniment de la pau puguin resoldre problemes, quan ara hi ha forces*

¹⁰ Font: [Adresse du Chef de l'Etat à la Nation : la Jeunesse appelée à constituer des « groupes de vigilance » | acpcongo](#) Agència Congolese de Premsa, consultat a Bukavu el 4/11/2022 a les 9:47h.

¹¹ Llegir el discurs sencer + 243 81 28 81 734 - www.presidence.cd - communication@presidence.cd - @Presidence_RDC Palais de la Nation, Av. Roi Baudouin / Gombe - Kinshasa / BP 201 Kin1

¹² M. LUNTUMBUE, *Maintien de la paix et consentement de l'Etat hôte : Une équation fragile*, Observation Boutros-Ghali du maintien de la paix, 2019, P.2

¹³ Extracte de l'Anàlisi succinta sobre el missatge de demanda de sortida de la Monusco del 25/07/2022 i compartida en el mailing list del'ONG Solidarité des Volontaires pour l'Humanité amb seu a Baraka al Kivu Sud: ong_svh@yahoo.fr

militars molt ben armades és impossible. I, naturalment, la gent no ho entén. I per nosaltres això és una gran preocupació. A més, aquest és un problema general per al futur de les operacions de manteniment de la pau. Les operacions de manteniment de la pau es feien per mantenir la pau. Però ara operen en situacions on la pau no existeix. I aquesta és una consideració essencial. Hem fet una sèrie de reformes per millorar la capacitat, per millorar la seva seguretat. Però el cert és que es necessària una gran reflexió sobre el futur del manteniment de la pau en situacions com aquestes.”¹⁴

02. Vies de sortida a llarg termini

Tornant d'una missió de seguiment i avaluació d'un Programa Regional de Consolidació de la Pau als Grans Llacs, amb el suport del Servei Civil de Pau de la GIZ, durant la qual s'han consultat membres d'Organitzacions de la Societat Civil, líders locals i alguns agents del servei estatal, sembla obvi que és difícil tenir èxit en un procés de pau a la RDC ignorant completament:

- la profunda ira popular del poble congolès per ser pobre en un país escandalosament ric a causa del mal govern;
- la ira del poble congolès per ser miserable perquè el seu país sempre ha estat robat per les multinacionals occidentals; l'enorme còlera contra el neocolonialisme;
- la ràbia que és conseqüència de les múltiples intervencions militars desastroses dels països veïns que han causat milions de morts durant dècades i que continuen amb total impunitat desestabilitzant tots els aspectes de la vida dels supervivents, el nombre dels quals és tres vegades superior al nombre de morts.

En definitiva, i malgrat les manifestacions hostils contra la MONUSCO, cal saber que l'arribada o la retirada de les forces de l'ONU a un país està regulada per mecanismes de dret internacional que estan fora del control dels ciutadans. La ràbia dels moviments ciutadans, que tanmateix afirmen tenir proves del suport de la MONUSCO als agitadors¹⁵, dirigida contra els ciutadans que no omplen les files dels manifestants per augmentar la pressió sobre qui pren les decisions, n'és una prova més.

És per això que les vies de sortida es troben més en iniciatives a llarg termini que abordin les causes profundes dels problemes bàsics. En cas contrari, la bona fe i la ingenuïtat de la diplomàcia congoleesa i les opcions de resposta de les autoritats de la RDC a la crisi de seguretat, plantegen més preguntes que les autoritats no responen. És el cas de l'establiment de l'estat de setge a Kivu Nord i Ituri, que ha vist com els rebels s'apoderaven de Bunagana, o també l'agrupament de forces armades que porta al Congo un contingent com el del Sudan del Sud, un país que viu una guerra civil des del 2011, no és capaç de dissuadir l'adhesió fàcil a la violència per ciutadanes i, per tant, legítimes.

2.1 Demanar una evolució dels mandats o la retirada gradual dels cascs blaus?

¹⁴ Entrevista del Secretari General de l'ONU amb els periodistes de France 24 i RFI penjada a Internet el 18/09/2022 i consultada el 10/09/2022 a les 16:37h en [Antonio Guterres, secrétaire général de l'ONU: «J'espère que la CPI va pouvoir enquêter sur Izium» - Invité international \(rfi.fr\)](#)

¹⁵ Opinió [rellevada](#) per Suzanne Kisuki, militant del moviment ciutadà "Veranda Mutshanga", entrevistada a Goma el 3 de setembre del 2022.

Abans de pensar-hi, en el cas de la inseguretats a la RDC, l'International Crisis Group suggereix que: *"per tal de desactivar aquesta escalada de tensió i reduir la violència de la que els civils són sempre les principals víctimes, Crisis Group considera que es poden prendre diverses mesures. En primer lloc, les autoritats congoleeses haurien d'establir regles per a qualsevol intervenció estrangera a sòl congolès, inclòs el seu propòsit, durada o àrea d'operació. A continuació, Felix Tshisekedi també hauria d'intentar revitalitzar la diplomàcia regional i persuadir el president ruandès Paul Kagame de no enviar tropes unilateralment a la RDC. Encara més important, les autoritats congoleeses haurien de deixar de prioritzar les respostes militars, en detriment de les mesures destinades a fer front a determinades causes profundes de violència. Entre elles la manca de perspectives econòmiques per als joves."*¹⁶

La inseguretats a Kivu, a l'est de la RDC, data de la crisi de refugiats desencadenada pel genocidi ruandès (del 7 d'abril al 17 de juliol de 1994). Però, de manera més general, el país pateix un descontrol sobre el seu territori des de la guerra de 1996, que va comportar la fi del llarg regnat de Mobutu, substituït per Laurent-Désiré Kabila.

Avui, l'est del país s'enfronta al ressorgiment dels rebels de l'M23, que l'estat congolès acusa Rwanda de donar-los suport. Aquesta rebel·lió, formada per soldats amotinats de la comunitat ruandòfona, va llançar una ofensiva el 2012, que va prendre la ciutat de Goma. Aleshores es va constituir una brigada dins de la MONUSCO per donar suport a l'exèrcit, que va permetre neutralitzar-la.

*"Diversos països africans han qüestionat l'eficàcia dels cascs blau al seu territori en els últims anys. Aquest és especialment el cas de Mali, on el primer ministre ha demanat un replantejament del posicionament de la missió i posar en marxa un mandat "més sòlid". De què van aquestes crítiques?"*¹⁷

Aquestes crítiques es deuen al fet que les forces de pau no són una força ofensiva. No estan allà per fer la guerra, sinó per evitar que es produeixi. Les missions de l'ONU es despleguen sobre la base del consentiment de l'estat amfitrió quan la situació al país suposa una amenaça per a la pau i la seguretat internacionals. L'objectiu és donar suport a un procés polític de diàleg i reconciliació nacional.

En teoria, l'ús de la força es limita al cas d'autodefensa o defensa del mandat. Aquesta força en cap cas ha de convertir-se en prendre part el conflicte. Aquest principi d'imparcialitat és essencial per a garantir a les forces de l'ONU el paper d'àrbitre.

Davant el canvi del context de seguretat i l'augment de les amenaces asimètriques, alguns actors internacionals voldrien que les operacions de pau evolucionessin cap a mandats més ofensius, en particular amb la constitució de brigades, seguint el model de la força d'intervenció de la MONUSCO, per lluitar eficaçment contra grups armats, com va passar l'any 2013 contra les forces del M23.

¹⁶ Posició publicada al Youtube el 8 d'agost de 2022: [\(285\) Tensions dans la région des Grands-Lacs | Turmoil in the Great Lakes - YouTube](#)
Llegit el dijous 11/08/2022 a les 13:10h. Aquesta qüestió d'oportunitats econòmiques que s'han d'oferir als joves és fonamental per solucionar el problema de la seva ocupació.

¹⁷ [En Afrique, les missions de l'ONU "en fin de course" \(msn.com\)](#)

El problema és que aquesta fórmula de brigada ofensiva és molt menys eficaç contra els grups armats no convencionals, que són els que pul·lulen tan a la RDC com al Sahel.

2.2 Una cronologia educativa com a pràctica de reflexió sobre la història del passat violent

Per a diversos observadors de la situació de seguretat a la RDC, la violència d'aquest mes de juliol de 2022 delata una manca d'anàlisi flagrant. El primer responsable de la seguretat a la RDC és, sense cap dubte, el govern i no pas la MONUSCO, que va venir a donar-ne suport. Cometre accions vandàliques contra les instal·lacions d'una àrea inviolable d'ús diplomàtic és un delictes amb aparença d'acció ciutadana de confrontació, que afebleix, però, la noblesa de la lluita per a una vida digna. En aquest cas, quines serien les accions ciutadanes més adequades en situacions com ara aquesta?

Per identificar-les correctament, cal haver estat educat ja en aquesta línia de pensament. El sistema educatiu congolès ha previst alguna cosa en aquest sentit? La Universitat Catòlica de Bukavu, UCB, està analitzant aquesta qüestió.¹⁸ Efectivament, l'educació per a la pau és una de les principals alternatives de construcció de pau identificades als Grans Llacs, fins al punt que la Conferència Internacional sobre la Regió dels Grans Llacs (ICGLR) acaba de proposar un manual d'educació per a la pau *"dirigit a tots els professors, facilitadors, formadors i educadors que generalment han d'integrar l'educació per a la pau en el seu treball i programa"*¹⁹ en els països membres. Per fer-ho, la CIRGL remarca que: *"Molts no han viscut mai un moment de pau a la seva vida sense haver estat testimonis de violència o opressió. Per ells, la violència contínua s'ha convertit gairebé en normalitat. Els mètodes no violents de resolució de conflictes, com ara la construcció i l'enfortiment d'iniciatives de pau, generalment no s'utilitzen o, sovint, simplement es desconeixen. El Manual d'Educació per a la Pau pretén proporcionar i promoure un contraexemple: una cultura de pau en reconeixement de l'escalada generalitzada de la violència a la regió dels Grans Llacs."*

És en aquest procés on a'insciu la UCB, que va reunir a Bukavu professors i actors de pau convidats a un debat sobre la cronologia dels diferents conflictes que han afectat la RDC durant dècades de violència. L'objectiu és situar fites en una línia educativa del temps, que tracti el passat violent traient lliçons d'aquesta història de conflictes. El resultat esperat és donar resposta a la preocupació de aconseguir tractar la història dels conflictes recents a classe. Això ofereix l'avantatge de proporcionar als joves en formació eines analítiques compartides que faciliten el tractament d'exemples del passat, per tal de donar llum al present.

Aquest projecte pilot va néixer en un clima de tensions persistents a l'est de la RDC. Per tant, és important promoure la convivència i la reconciliació entre les generacions actuals i futures. *"Diverses generacions de congolesos només tenen la guerra i la violència com a mecanisme d'ascens social"*, argumenta el professor Justin Sheria, coordinador del projecte. S'ha de reformar l'escola. Segons la senyora Prisca Bukaraba, que treballa en els mitjans de comunicació: *"Els professors són actors contradictoris que es mantenen dictatorials i no*

¹⁸ Els professors de la UCB estan tractant el tema en un projecte pilot. Què passarà quan s'acabi el finançament? L'Estat i l'ONU necessiten apropiat-se d'aquests projectes per a prevenir la delinqüència entre els joves.

¹⁹ [MANUEL SUR L'EDUCATION A LA PAIX DANS LA REGION DES GRANDS LACS – CIRGL – Conférence Internationale sur la Région des Grands Lacs \(icglr.org\)](https://www.icglr.org/)

s'obren a l'aportació dels estudiants. D'altra banda, per a l'escola i la societat, els càstigs corporals, encara que estan prohibits, segueixen sent reconeguts, tot i que no afavoreixin les pràctiques de pau." "Necessitem uns materials pedagògics que qüestionin tot això, per tal de fomentar la reflexió i el debat sobre els conflictes i la pau", diu Naomi Nsimire Noela, assistent del projecte.

La investigadora Line Kuppens, en connexió en línia des de Lovaina, creu que és possible inspirar-se en exemples d'altres indrets, com Gran Bretanya, Cambodja o els Estats Units, on *"van fer servir la línia de temps per representar esdeveniments, episodis o personatges sobre els quals discutir intensament, després de crear fitxes didàctiques per a cada etapa."*

En definitiva, l'originalitat d'aquest projecte rau en l'ambició de produir un nou discurs per tal de participar en la construcció durable de la pau a la RDC i als Grans Llacs africans, on s'interpel·la tothom pel canvi experimentat en directe quan tota una població diu NO a una força de l'ONU, mitjantçant la comunicació que arriba per les xarxes socials. Per tant, se centra en l'anàlisi de la narrativa de conflictes.

Altres exemples també són inspiradors. És així com, a Burundi, l'Associació *Lumière du Monde*²⁰ proposa partir de la força del model (imatge de l'heroi) per a transmetre una memòria de la resistència a la manipulació, després d'haver negociat una trobada amb voluntat política. Pel que fa a la Biblioteca Dr. Pascal Mukene²¹ de Bujumbura, té l'ambició de revolucionar els mètodes d'autoaprenentatge dirigint els esforços de tothom cap el control de les fonts del coneixement, que permeten referir-se a la font exacta dipositària de la informació necessària cap a un posicionament de ressonància.

03. Com a conclusió

Des de les primeres missions de manteniment de la pau al món, les crítiques han anat en totes direccions per fustigar la ineficàcia de les missions de l'ONU a tot el món. En aquest mosaic de crítiques, resulta que la majoria d'observadors no tenen en compte indicadors objectius per avaluar l'eficàcia o no de la missió. En aquesta anàlisi, primer calia revisar determinats indicadors per tal d'avaluar l'eficàcia de les missions de pau de les Nacions Unides arreu del món. Cap missió de manteniment de la pau no pretén substituir l'estat. Es tracta, efectivament, d'una missió de complementarietat i de suport a l'estat i en cap cas es pot fer càrrec de les competències polítiques i administratives, ni de la sobirania de l'estat. A més, en determinats països com la RD Congo o Mali, l'anàlisi predominant sobre l'eficàcia de les missions de l'ONU tendeix a confondre el seu paper amb les missions de sobirania de l'estat. Atès que les reivindicacions de diverses manifestacions contra l'ONU a la RDC i a Mali posen de manifest una certa confusió, de vegades deliberada, entre les missions de pau de l'ONU i el paper dels estats, cal subratllar que aquests països, on l'ONU és víctima d'aquesta animositat, són sovint l'escenari de situacions no encarregades per les operacions de pau arreu del món.

²⁰ Buta és un turó al Sud de Burundi on 40 alumnes del Petit Séminaire d'aquest lloc van acceptar fer-se massacrar enlloc de separar-se segons les seves ètnies en 2015. Per això són uns herois i Buta acull un santuari molt visitat. És per perpetrar-ne el record i el seu testament que va néixer i funciona l'Associació Lumière du Monde.

²¹ Com poden els joves aprendre a posicionar-se per a una resiliència com a part de l'educació per a la pau? La Biblioteca Dr Pascal Mukene, situada a l'avinguda Muyange/Q.Carama/Z.Kinama, nº 68, a Ntahangwa a Bujumbura proposa la seva contribució a la resposta.

Proposant tornar als fonaments contra el populisme, Raoul Peck, director haitià, també exministre de Cultura d'Haití, declara a RFI: *“És una realitat. Vostè és responsable de la seva pròpia història, sigui qui sigui, tant se fa de quin costat està. El futur serà el que decidim que sigui col·lectivament.”*²² La MONUSCO ha de marxar”. A qui pertany aquest discurs? En quina boca es posa i per què? És legítim preocupar-se per la situació que impera a l'est de la RDC on la MONUSCO, malgrat els recursos humans i els importants mitjans econòmics, no ha pogut obtenir els resultats esperats. Però això no ha d'ocultar, per exemple, una major preocupació per la sensibilitat gihadista de les ADF, que opera més a la RDC que a Uganda, tenint en compte que havien agafat les armes per lluitar contra el règim vigent a Kampala. A l'Àfrica Central, *“Estem en una mena de violència cíclica i regional a través de la intrusió o la implicació dels exèrcits dels països veïns? Aquesta és la gran pregunta que tothom es fa.”*²³

Innegablement, la forta tendència que sorgeix es tradueix en el fet que les operacions multidimensionals a gran escala desplegades a l'Àfrica estan arribant a la seva fi. No obstant això, la retirada, demanada fort i clarament a les nacions africanes, com Mali i la RDC, és necessari que es faci evitant la creació d'un buit de seguretat i adaptant les normes d'intervenció de l'ONU, jutjades avui com a desfasades respecte als actuals reptes de seguretat. En realitat, molts actors avui en dia es deixen endur per sentiments nacionalistes o electorals i cerquen l'autoafirmació a través d'actes poc constructius i una desautorització dels seus propis líders. Les missions de l'ONU haurien de marxar o no? Qui en fa una qüestió de vida o mort hauria de dedicar uns minuts a l'altra cara de la pregunta: *“...i si la Monusco es quedés.... ! Què passaria?”*

Finalment, aquesta potser no és la qüestió més important quan no es resol cap dels problemes vinculats a la qüestionable gestió del país i a les identitats exclusives evocades per justificar el recurs a la violència. Un constructor de pau a l'Àfrica ha dit: *“Sé que la MONUSCO no és eficaç i entenc la insatisfacció, però hi ha molta confusió amb les qüestions polítiques congoleeses i regionals sobre les quals no em puc posicionar.”*²⁴ Aquest posicionament mostra fins a quin punt el tema "Missió de les Nacions Unides a l'Àfrica" és molt complex i delicat.

En definitiva, cal adonar-se que ni l'Estat congolès ni la MONUSCO es decanten com cal cap a **l'educació per a la pau de les poblacions**, especialment en zones que viuen la violència des de fa diverses dècades. Així doncs, ja que la MONUSCO té diverses seccions que fan treballs educatius sobre temes transversals, com el VIH o el gènere, hauria de crear una "Secció d'Educació per a la Pau" i destinar-hi els recursos suficients.

I l'exemple dels joves delinqüents en bandes organitzades, coneguts com "Kuluna"²⁵ a Kinshasa, demostra prou, si encara calgués, la necessitat i la urgència a la RD Congo d'un Ministeri o d'un Servei especialitzat en educació per a la pau. El Servei Nacional creat per

²² Raoul Peck: «contre les populismes, revenir aux fondamentaux». Disponible en [Raoul Peck: «contre les populismes, revenir aux fondamentaux» \(rfi.fr\)](#) Consultat el 09/08/2022 a les 15:41h.

²³ Proposta de Sematumba Onesphore de International Crisis Group extracta de la seva intervenció en You Tube (285) Tensions dans la région des Grands-Lacs | Turmoil in the Great Lakes - YouTube Llegit el dijous 1/08/2022 a les 13:10h.

²⁴ Ha demanat l'anonimat.

²⁵ https://www.youtube.com/watch?v=qnw91_B6EeQ

posar en el bon camí els joves delinqüents, que ja ha mostrat els seus límits, no serà suficient per canviar la mentalitat arrelada en la violència i fer que els joves, que creixen en bandes implicades en la violència diària, canviïn d'un dia per l'altre.

En definitiva, tant l'estat com l'ONU han de crear estructures d'educació per a la pau, ja que aquestes dues entitats fan campanya per a una pau duradora a la RDC i al continent africà. Altrament, si ningú no es dirigeix als joves, especialment en risc, per l'educació per a la pau, no ens hauria d'estranyar veure'ls fàcilment unir-se a grups armats o aprofitar les manifestacions per assaltar les instal·lacions de l'ONU i matar cascs blaus. És una conseqüència i no una causa.

- Hubert Masomeko Nzanzu, Jove investigador en dret i analista polític independent. Estudiant a la facultat de dret de *l'Université Libre des Pays des Grands Lacs*, ULPGL, de Goma al Kivu Nord (RDC)
- Prosper Hamuli Birali, Constructor de Pau a l'Àfrica, *Consultant Peace Talks Programs* i Membre del *Pool des experts de la Société Civile Congolaise en appui à la stabilisation*. Expert Local de l'ONG *Action pour la Paix et la Concorde*, APC, amb seu a Bukavu al Kivu Sud (RDC)